

Nicolas Vatin, Gilles Veinstein, Elizabeth Zachariadou (ed.),

Catalogue du fonds ottoman des archives du monastère de Saint-Jean à Patmos. Les vingt-deux premiers dossier,

Athènes: Fondation Nationale de la Recherche Scientifique Institut de Recherches Byzantines, 2011. 566 s. + 106 s. kişi isimleri dizini, İğumenoslar (manastır başrahipleri) cetveli, görevliler dizini, yer isimleri dizini, konu dizini, sözlük, kaynakça ve kısaltmalar, içindekiler. ISBN: 978-960-371-064-6.

Kitap dünya çapında şöhretli üç Osmanlı tarihçisi Fransa'dan Prof. Nicolas Vatin (1955-) ile Prof. Gilles Veinstein (1945-) ve Yunanistan'dan Prof. Elizabeth Zachariadou'nun (1932?-) övgüyü kesinlikle sonuna kadar hak eden emekleri sonucunda Yunanistan Bilimsel Araştırma Milli Kurumu Bizans Araştırmaları Enstitüsü tarafından 2011'de Atina'da basılan 1453-1912 arasında dört yüzelli sene boyunca Osmanlı idaresi altında kalmış Patmos (Batnos/Batnaz) Adası'ndaki 11. yy.ın sonunda Keşiş Kristodulos'un kurduğu ve halen faal olan Ayios Iohannis (Aziz Yuhanna) Manastırı'nda bulunan Osmanlı'ya ait yaklaşık 1350 belgeyi muhtevi kırk dosyanın en eski (1465-1815 yılları arasında olmak üzere büyük çoğunluğu 16. yy. ile 17. yy.ın ilk yarısına ait) 823 belgesini içeren ilk yirmüikisinin katalogudur.

1960'lardan beri bu manastırdaki Osmanlı belgeleri ile ilgilenen Prof. Elizabeth Zachariadou'nun Prof. Nicolas Vatin ve Prof. Gilles Veinstein'i bu konu üzerinde çalışmaya davet etmesiyle çalışmanın nüveleri atılır. 1997 yılına gelindiğinde Atina'daki Yunanistan Bilimsel Araştırma Milli Kurumu Bizans Araştırmaları Enstitüsü ile Paris'deki CNRS'in UMR 8032 (EHESS, Türk ve Osmanlı Araştırmaları) arasında ortaklık, maddi destek ve çalışma ilkeleri belirlenir. Çalışma 2001 Haziranında kesinlik kazanır. İşe bi'l-fiil, daha önce numaralandırılmış ve zamandizinsel, konulara ve diplomatikaya göre tasnif edilmiş olan 39 dosyanın kataloglama ameliyesiyle başlanır. 2004 yılında ise çalışma zümresine Almanya'dan bir başka ünlü Osmanlı tarihçisi Prof. Michael Ursinus (1950-) katılır. Bu süreçte Michael Ursinus geriye kalan ve esas olarak 17. yy. sonu ama özellikle 18. ve 19. yy.lara ait 522 belgeyi muhtevi onsekiz dosyanın henüz yayımlanmamış katalogunu hazırlamayı üstlenir.

Elimizdeki bu katalogtaki belgelerin neler oluştuğuna baktığımızda ise bunların büyük kısmının *hüccet*, *temessük* (cizye, resm-i tapu v.s. ile ilgili), *mektup*, *tezkere* ve *fermandan* oluştuğunu görürüz. Bunun yanında az sayıda *berat*, *buyruldu*, *varaka*, *muhabbetname*, *mürasele*, *arz*, *ilam*, *arz-ı hal*, *mazhar*, *fetva*, *yarlık* (Kırım Hanı Gazi Giray'a ait, 1601 yılına ait bir adet), *sayım kaydı* ve *ahidname* vardır. Bunların içinde vergi ile ilgili olanların sayısı 349, manastır işleri ile ilgili olanların 201, bağış 63, miras 69, alımsatım 129, ticaret 30, ikraz 27, vakıf, ihtilaf ve niza 186, ihtilas ve

rüşvet 98, arabulma 12, şiddet 23, hırsızlık 7, eşkıyalık 53, gemi ve deniz meseleleri 36, idari kurumlar 29, idari süreçler 15, Patmosluların Bab-ı Ali ile işbirliği 13, Patmosluların sadakatleri 9, deniz kazalarına yönelik koruma 12, mabetlerin tamirat izinleri ise 30'dur. Belgelere esas olarak üç büyük konu hâkimdir: (Ruhbanın ve halkın verdiği) *vergi*; (Patmos ve diğer adalardaki) *Aziz Yuhanna manastırı ile mülkleri* ve (seyrüsefer, ticaret, korsanlık gibi konulardaki) *denizcilik işleri*.

Belgeler kataloglanırken şu özellikleri ile kitaba kaydedilmişlerdir: Belgenin diplomatikaya göre ne olduğu: Ferman, temessük, mektub vs.; Tarihi, çıkış yeri, göndereni, varış yeri/muhatabı, imzalar/mühürler, varsa belge arkasındaki Rumca ibare (Bu ibareler kitaba göre (s. 14) 19. yy.ın sonunda İstanköy (Kos) kaymakamının yardımıyla sözkonusu belgeler üzerinde çalışan Rum Ioannis Sakkelion'un koyduklarıdır), boyutları, bu konuda daha önce yapılmış araştırmaların künyesi, belge özeti/muhteviyatı, dipnot/fazladan açıklamalar/belgeler arası irtibatı sağlayacak göndermeler.

Kitabın sonuna da kullanımını kolaylaştırmak için faydalı birçok dizin (kişi isimleri, İğumenoslar (manastır başrahipleri), görevliler/memurlar, yer isimleri ve konu dizinleri) ve bir sözlük eklenmiştir.

Kitapta eleştirilebilecek birkaç husustan biri yer isimleri dizini ile ilgilidir. Bu dizinde bugün Yunanistan sınırları içinde kalan Cos (İstanköy), Chios (Sakız), Kalymnos (Kilimli) gibi birçok yerin ismi sadece Yunanca (o da Fransızca okunuşa uygun olarak) ve Crète (Girit), Chypre (Kıbrıs), Crimée (Kırım), Athènes (Atina) gibi birçok yerin ismi de sadece Fransızca isimleriyle kaydedilmiştir. Muadillerinin kaydedilmemiş olması taramalar açısından yer isimlerine aşına olmayan veya Fransızca bilmeyen Osmanlı tarihçileri için ciddi sıkıntılara sebep olabilir. Ayrıca yer isimlerinin Yunanca, Türkçe ve Fransızca (sonuncusunun gerekliliği tartışılır) arasındaki gönderme eksiklikleri de göze çarpmaktadır. Örneğin Hanya: Bkz. Chania gibi bazı yer isimleri için göndermeler mevcutken bazılarında bu noksanlıdır. Bu iki husus araştırmacılara sıkıntı çıkaracak gibi durmaktadır. Ayrıca bu usulde bazı tutarsızlıklar da göze çarpmaktadır. Örneğin Bursa için açıklamalar Brousse yerine Bursa hanesinde yapılırken, İzmir için açıklamalar Smyrne hanesinde yapılmaktadır (bu arada birbirine göndermeler mevcuttur).

Son söz olarak bahse konu edilen katalog-kitap tüm kütüphanelerce, uzmanlarınca ve meraklılarınınca satın alınmayı, tek tek taranmayı ve saklanmayı fazlasıyla hak etmektedir. Bu bakımdan hazırlayanlarının böylesi meşakkatli ama bir o kadar da faydalı bir çalışmaya imza atmış olmaları kendilerini tebrik etmemize yeterlidir.

A. Teyfur Erdoğan